

Selkokielen erityispiirteet kirjoittajan näkökulmasta

Seija Niinistö-Samela

Kirjoittamisen kandidaatintutkielma

Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto

Kevät 2016

Ohjaaja Kristian Blomberg

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	3
2. SELKOKIRJALLISUUS	5
.2.1 MITÄ ON SELKOKIELI?	6
.2.2 KOHDERYHMÄT	7
.2.3 SELKOTEKSTI JA SELKOKUVA	8
3. SELKOKIRJOITTAMINEN KIRJOITTAJAN NÄKÖKULMASTA	9
.3.1 SELKOKIRJOITTAMISEN LUOVA PROSESSI	9
.3.2 SELKOKIELEN RAJOITUKSET HAASTEENA VAI MAHDOLLISUUTENA?	13
.3.3 GENREN VAIKUTUS SELKOKIRJOITTAMISEEN	15
.3.4 SELKOKIRJOITTAJA JA LUKIJA	17
4. POHDINTAA	18
5. LÄHTEET	20
6. LIITTEET	22

1. JOHDANTO

Käsittelen tässä tutkielmassa selkokielen erityispiirteitä kirjoittajan näkökulmasta. Selkokieli on yleiskieltä helpompaa kieltä, joka on suunnattu erityisryhmille. Historiasta löytyy useita esimerkkejä yksinkertaistetusta viestinnästä. Suomessa selkokielistä kirjallisuutta on julkaistu jo usean vuosikymmenen ajan.

Selvitän omien kokemusteni ja havaintojeni avulla kysymystä, toimivatko selkokirjoittamiseen liittyvät ohjeet ja suositukset rajoitteina kirjoittajan omalle ilmaisulle vai voidaanko ne nähdä kirjoittamista tukevin mahdollisuuksina. Pohdin myös, millä tavalla kirjoittajaan vaikuttaa se, että lukijaan on kiinnitettävä enemmän huomiota kuin yleiskielisen tekstin kirjoittamisessa.

Olen tutustunut selkokieleeseen useita vuosia sitten ja kirjoittanut luontoaiheisia selkokirjoja. Tutkielman aihe on mielestäni tärkeä, koska toistaiseksi selkokirjoittamisesta on kirjoitettu varsin vähän ja sen kehittymiseen ja näkyvyyteen tarvitaan erilaisia näkökulmia ja keskustelun avauksia, jotta erityisryhmille suunnattua kirjoittamisesta tulisi harkinnan arvoinen vaihtoehto ilmaista itseään yhä useammalle kirjoittajalle.

Aluksi esittelen selkokieltä ja -kirjallisuutta sekä niiden kohderyhmiä yleensä. Avaan myös selkokuvan, -tekstin ja -mukauttamisen käsitteitä, sillä niiden sisäistäminen on tärkeää aiheen ymmärtämiseksi. Kolmannessa luvussa pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini käsittelemällä selkokielen rajoituksia ja mahdollisuuksia tehden havaintoja lähdekirjallisuutena käytetyistä teoksista Luova laji ja Runon vapaus, joissa käsitellään runouden ja kokeellisen ja menetelmällisen kirjoittamisen kysymyksiä sekä genren vaikutusta kirjoittamiseen.

Lyhyt selkotiivistelmä johdannosta

Tämän yleiskielisen tutkielman aiheena on selkokirjoittaminen.

Pohdin selkokielen ominaisuuksien vaikutusta

luovaan kirjoittamiseen esimerkiksi

omien kokemusteni ja havaintojeni avulla.

Aluksi kerron, mitä selkokirjallisuus on

ja mihin sitä tarvitaan.

Selvitän millaisille lukijoille selkokirjallisuus on tarkoitettu.

Sitten käsittelen omaa kirjoittamistani

ja siitä syntyneitä ajatuksia.

Tuon esille sääntöjä ja rajoituksia,

jotka ohjaavat selkokirjoittamista.

Koetan selvittää, voiko säännöt

ja rajoitukset nähdä enemmän mahdollisuutena

vai onko niistä haittaa.

Tutkin myös sitä, miten selkokirjoittaja

voi ottaa huomioon lukijat, jotka eivät ymmärrä tai

eivät osaa lukea yleiskielistä tekstiä.

2. SELKOKIRJALLISUUS

Selkokirjallisuuden julkaisemisen lähtökohtana on pyrkimys edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta helposti ymmärrettävän viestinnän avulla. Selkokirjat on suunnattu lukijoille, joiden on vaikea ymmärtää tai lukea yleiskielistä tekstiä. Käsitteenä selkokirjallisuutta ei ole aivan täsmällisesti määritelty, mutta ainakin sen voidaan katsoa sisältävän sellaiset teokset, jotka on merkitty Selkokeskuksen myöntämällä selkologolla ja nimetty selkokirjoiksi. (Sainio 2000, 55.)

Suomessa on julkaistu selkokirjallisuutta 1980-luvulta lähtien, joten selkokielen käytöllä on melko lyhyt historia, mutta sen käyttö on vähitellen lisääntynyt ja vakiintunut. 1980-luvulla ilmestyi parikymmentä suomenkielistä selkokirjaa ja ensimmäinen selkomukautus julkaistiin vuonna 1990. (Virtanen 2006, 90–91.) Vähitellen vuosittain julkaistujen selkokirjojen määrä on kasvanut, vaikka edelleen selkokirjallisuus voidaan luokitella marginaalikirjallisuudeksi esimerkiksi kaupallisesta näkökulmasta. Tarve selkokirjallisuudelle kasvaa koko ajan. Suomessa on tällä hetkellä arviolta melkein puoli miljoonaa ihmistä, jotka hyötyisivät selkokielisestä viestinnästä.

Suomessa selkokirjallisuuden julkaisemista ja selkokielen edistämistä koordinoi Selkokeskus, joka toimii Kehitysvammaliiton alaisuudessa. Valtio myöntää vuosittain selkokirjojen kirjoittajille, kuvittajille ja kustantajille avustuksia, joista päättämisen ja myöntämisen opetusministeriö on delegoinut Selkokeskuksen selkokirjatyöryhmälle.

Saavutettavuus liittyy läheisesti selkokirjallisuuteen. Käsitteenä saavutettavuus on melko laaja eikä sitä ole yksiselitteisesti määritelty. Saavutettavuudella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, kuinka helposti ymmärrettävää tieto on ja millä tavalla informaatiota, järjestelmää, laitetta, ohjelmaa tai palvelua voi käyttää riippumatta henkilön ominaisuuksista, esimerkiksi toimintarajoitteesta, vähemmistöön kuulumisesta tai vähävaraisuudesta. Saavutettavuuden tarkoituksena on tasa-arvon ja yhdenvertaisen osallisuuden edistäminen.(esok.fi.)

Selkomukautus on yleiskielisestä teoksesta tai yksittäisestä tekstistä selkokielelle mukautettu versio. Selkomukautuksia on julkaistu kauno- ja tietokirjoista sekä

esimerkiksi viranomaisten esitteistä. Mukauttamisessa pyritään noudattamaan lähtötekstin rakennetta ja tekstilajia mahdollisuuksien mukaan. Hyvässä selkomukautuksessa lähtötekstin sisältö tulee esille yksinkertaisessa ja tiiviissä muodossa. (Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015, 36.)

.2.1 Mitä on selkokieli?

Selkokeskus on määritellyt selkokielen seuraavasti:

”Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä”. (Selkokeskus). Selkokielisen tekstin tulisi olla vastaavaa yleiskielistä tekstiä huomattavasti helppolukuisempaa. Nykyisin selkokieltä pidetään jo yleisesti hyväksyttynä kielimuotona, joka palvelee erityisryhmiä. (Sainio 2015, 9.)

Selkokielessä pyritään keskittymään vain oleellisiin asioihin, käyttämään tuttua sanastoa, lyhyitä lauseita ja suoraa sanajärjestystä sekä välttämään pitkiä ja vaikeita sanoja ja lauserakenteita. Mikäli esimerkiksi vierasperäisiä sanoja käytetään, niiden merkitys selvennetään. Selkokielen avulla voidaan helpottaa tiedon ymmärtämistä ja edistää sellaisten henkilöiden osallisuutta, joille yleiskieliset julkaisut ovat liian vaikeita (Bräysy 2015,12). Selkokielisen tekstin sisällön tulisi olla loogisessa ja selkeässä järjestyksessä. Tarpeettomien sivujuonien ja lauseiden käyttöä vältetään. Abstrakteja käsitteitä selvennetään konkreettisilla esimerkeillä. (Sainio 2000, 16.)

Selkotekstissä suositaan lyhyitä, konkreettisia sanoja ja yleisesti tuttua sanastoa. Vieraamat sanat pyritään selventämään niin, ettei tekstistä tule kuitenkaan lukijaa osoittelevaa. Synonyymejä käytetään harkitusti ja johdonmukaisesti. Erikoiskielisiä sanoja, isoja lukuja ja lukumääriä ei suositella käytettäväksi, kuten ei myöskään lyhenteitä. Yleisiä kielikuvia voidaan käyttää maltillisesti. Sanoja voidaan toistaa, jos tekstistä ei tule liaksi toisteista. (Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015, 199.) Tavallisesti selkokielisessä tekstissä ei käytetä esimerkiksi lauseenvastikkeita, vaan ne korvataan sivulauseilla.

Katsoessani ulos näin västäräkin pihalla.

Selkokielenä: Kun katsoin ulos, näin västäräkin pihalla.

Selkokielen typografiaan liittyy ohjeistuksia tekstin fontista, asemoinnista ja rivityksestä. Teksti pyritään rivittämään niin, että yhdelle riville tulee vain yksi ajatus ja asia. Tekstin vasen reuna tasataan, mutta lukemisen helpottamista varten oikea reuna jätetään niin sanotuksi liehuksi, jossa tekstirivin oikea reuna jätetään tasaamatta. Tekstin fontti on isokokoisempaa kuin yleiskielisessä tekstissä. Sanoja ei mielellään tavuteta eri riveille. Tämänhetkiset selkokielen suositukset ovat liitteessä 1.

.2.2 Kohderyhmät

Kirjoittajalle lukija on aina tärkeä, mutta selkokirjoittamisen kohdalla lukijan asema korostuu. Selkokirjallisuuden kohderyhmät on määritelty sen mukaan, millaisia vaikeuksia lukijoilla on tekstin lukemisessa ja ymmärtämisessä. Tällä hetkellä selkokielen kirjallisuuden kohderyhmät voidaan luokitella seuraavasti:

1. Henkilöt, joilla on neurobiologisista syistä pysyvästi poikkeavat kielelliset taidot. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa kehitysvammaiset. Tavallisesti ryhmään kuuluvilla kielellisten taitojen puutteellisuus on varsin pysyvää.

2. Henkilöt, joiden kielelliset taidot ovat heikentyneet esimerkiksi vammautumisen tai muistisairauden vuoksi. Tähän ryhmään kuuluvat henkilöt, joilla on esimerkiksi muistisairaus tai aivoverenkierron aiheuttama afasia.

3. Lukijat, joiden kielelliset puutteet ovat väliaikaisia. Tähän ryhmään kuuluvat varsinkin kielenoppijat, joiden selkokielen tarve usein rajoittuu kielen oppimisen alkuvaiheeseen.

Ryhmien rajat ovat häilyviä ja osa lukijoista kaipaava enemmän selittäviä tekstejä, osalle lukijoista abstraktimmatkin asiat ovat tuttuja. Lisäksi osa lukijoista saattaa kuulua esimerkiksi useampaan ryhmään tai eri elämäntilanteiden vuoksi lukijan voidaan katsoa kuuluvan eri aikoina eri ryhmään. (Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015, 26–31.)

Vaikka selkotestit on useimmiten suunnattu kaikille kohderyhmille, on selkokirjoittajalle hyödyllistä tuntea kohderyhmä, jolle hän voi ajatella kirjoittavansa. Useilla selkokirjoittajilla on kokemusta erityisryhmien kanssa toimimisesta, mikä auttaa hahmottamaan lukijoiden mahdollisuuksia tekstin ymmärtämiseen. Selkokirjoitusohjeissa suositellaan lukijoihin tutustumista. (Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015, 35.) Eri kohderyhmiin tutustuminen on omalla kohdallani tapahtunut jo ennen selkokirjoittamiseen perehtymistä ollessani asiakaspalvelutehtävissä. Selvensin usein asiakkaille vaikeasti ymmärrettäviä etuuspäätöksiä. Selkeällä viestinnällä koin auttavani monia asiakkaita ja opin samalla, millaista viestintää tarvitaan eri tilanteissa, vaikka en vielä selkokielestä tiennytkään.

.2.3 Selkoteesti ja selkokuva

EU:n selkokieli-ohjeiston mukaan selkojulkaisuissa tulisi suosia sellaisten valokuvien, piirrosten, merkkien ja symbolien käyttöä, jotka omalta osaltaan vahvistavat tiedonvälitystä. (Sainio 2000, 42.) Selkoteestin sisältöä voidaan havainnollistaa käyttämällä tekstin tukena selkokuvia. Valokuvan voi määritellä selkokuvaksi sen mukaan, miten ja missä yhteydessä kuvaa käytetään. Kuten Bräysy toteaa, tekstin lisäksi ymmärtämistä voidaan tukea kiinnittämällä huomiota kuvien käyttöön, visuaaliseen ilmeeseen ja kohderyhmän kykyyn ottaa vastaan informaatiota (Bräysy 2015, 12). Lisäksi teksti ja taitto vaikuttavat siihen, onko valokuva selkokuva. (selko-e.fi)

Katsoja tulkitsee kuvan aina omalla tavallaan ja tulkintaan vaikuttavat katsojan kokemukset, asenteet, tiedot ja tunteet. Tulkinta on myös sidoksissa kulttuurisiin normeihin. Selkokuvan suunnittelussa olisi hyvä välttää erikoisia kuvakulmia ja miettiä kuvan välittämää tunneviestiä. Aiheiltaan kiinnostavat kuvat lisäävät lukijan motivaatiota tutustua myös kuvien aiheista kertoviin teksteihin. (Virtanen 2015, 39–42.)

Selkokuvan värit ovat kirkkaita, mutta värisävyjen tulisi olla rauhallisia. Kuviot erottuvat taustasta selkeästi. Liialliset yksityiskohdat poistetaan kuvasta ja kuvan esittämät asiat ovat loogisessa suhteessa toisiinsa. Käytetyn symboliikan

tulee olla yksiselitteistä. Lisäksi painetun julkaisun painojälkeen, paperin laatuun ja värisävyyden tulisi kiinnittää huomiota. (Jolkkonen 2015, 40.)

Selkokirjoittajan näkökulmasta kuvat tarjoavat mahdollisuuden tekstissä esitettyjen asioiden tarkempaan havainnollistamiseen. Nähtävissä olevien esimerkkien avulla voidaan selventää ja konkretisoida esimerkiksi abstrakteja käsitteitä. Liitteessä 2 on esimerkki selkotekstin ja -kuvan yhdistämisestä.

3. SELKOKIRJOITTAMINEN KIRJOITTAJAN NÄKÖKULMASTA

Selkokirjoittaminen voi olla tekstin mukauttamista yleiskielisestä tekstistä selkokieliiseen muotoon. Verbi mukauttaa tarkoittaa sovittamista jonkun mukaiseksi tai sopeuttamista. (<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi>.) Tähän liittyen on tuotu esille selkokirjoittamisen olevan ensisijaisesti mukauttamista, jossa yleiskielisestä tekstistä saadaan mukauttamalla selkokielineen versio. Näin on epäilemättä silloin, kun esimerkiksi julkaistun romaanin yleiskielisestä tekstistä kirjoitetaan selkomukautus. Aihetta on käsitellyt muun muassa Kulkki-Nieminen tekemässään väitöskirjassa. (Kulkki-Nieminen 2010, 61.) Oman näkemykseni mukaan mukauttaminen on yksi tapa käyttää selkokieltä. Lisäksi selkokieliäisen tekstin kirjoittamiseen voi liittyä myös kirjoittamisen luova prosessi, jossa on eri vaiheita ja jossa selkokieli on mukana alusta alkaen.

.3.1 Selkokirjoittamisen luova prosessi

Usein luovan kirjoittamisprosessin alkuvaiheessa ennen varsinaista kirjoittamista syntyy ajatuksia ja ideoita, jotka hakevat muotoaan esimerkiksi ulkoillessa tai kotitöitä tehdessä. (Jääskeläinen 2002, 38). Kuten Parkko toteaa, johdattelee idea kirjoittajaa tekemään valintoja ja sinänsä jo idean hyväksyminen selventää tavoitetta tuoden kirjoittamiseen myös hieman rajoitetta. (Parkko 2014, 13.)

Pohtiessani uuden selkotekstin aihetta tiedossani ovat selkokielen muotoon, sisältöön ja rakenteeseen liittyvät erityispiirteet. Selkokieli on mukana ajatusta-

solla jo ennen varsinaista kirjoitustyötä. Kirjoittamisen luova prosessi käynnistyy vähitellen, kun selkokieli ikään kuin ottaa oman paikkansa ajatusprosessissa. Mieleen nousee Blombergin esittämiä kieleen juolahduksia, joiden voisi ajatella toteuttavan kielen omaa tahtoa ja jossa kielen tajunta pyrkii muokkaamaan kirjoittajan ajattelua tiettyyn suuntaan. (Blomberg 2008, 169.)

Jo suunnitteluvaiheessa kieli ikään kuin ottaa paikan ajatuksissa ja kääntää ajatukset selkokielelle, kun suunnitteluun kuuluu vasta ideointi ja aineiston kerääminen (Jääskeläinen 2002, 46.) Kun mieleeni tulee selkokielisiä lauseita, johtuu se todennäköisesti myös osaksi siitä, että olen jo perehtynyt selkokirjoittamiseen. Selkokielen ominaispiirteistä tietämättömälle tuskin näin tapahtuisi. (Csikszentmihalyi 1998, 102.)

Huomion arvoista on mielestäni se, että en ajattele tai suunnittele tekstiä ensin yleiskielellä, vaan teksti syntyy selkokieliseen muotoon kirjoitusprosessin alusta lähtien. Vaikka käytän lähteinä yleiskielisiä teoksia tai asiantuntijan kanssa käymiä keskusteluja, syntyy teksti omissa ajatuksissani varsin usein suoraan selkokielelle. Joskus suunnitteluvaiheessa esimerkiksi unen ja valvetilan väli- maastossa saattaa tulla selkokielisiä lauseita mieleen. Ranskalainen filosofi Maurice Blanchot toteaaakin osuvasti, että kirjoittamista voidaan pitää melkein mystisenä kokemuksena, jolla on kirjoittavaan minään hallitsemattomia vaikutuksia (Joensuu 2008, 14).

Jokaisen kirjoittajan luovaan työskentelyyn kuuluu useita vaiheita, eikä selkokirjoittajan työ tässä suhteessa mielestäni poikkea muusta kirjoitustyöstä. Aluksi kirjoittajan on valittava niitä keinoja, joilla hän pyrkii tavoitteeseensa. Niihin kuuluvat muun muassa tekstilajin, kohderyhmän ja typografian pohtiminen. Runon kirjoittamista käsitellessään Parkko tuo esille tyylitajun, joka kehittyy kirjoittajalle kokemuksen myötä, kun hän tekee valintoja, joiden tekeminen myös kuuluu kirjoitusprosessiin. (Parkko 2014, 13–14.) Näiden valintojen kohdalla selkokirjoittajan työn voi nähdä samanlaisena esimerkiksi runoilijan työn kanssa

Uskoisin, että selkokirjoittajallekin voi kehittyä oma tyyli, joka syntyy kokemuksen myötä. Oletan, että jokainen selkokirjoittaja kirjoittaa omalla tavallaan persoonallisesti, vaikka säännöt ohjaavat kirjoittamista. Selkokielen rajoitukset eivät mielestäni estä luovan ilmaisun laajenemista.

Selkokirjoittajan on kiinnitettävä tarkasti huomiota tekstin aloitukseen, jotta teksti houkuttelisi lukijaa jatkamaan lukemista. Selkolukija luopuu tavallisesti helposti lukemisesta, jos tekstin alku vaikuttaa tylsältä. (Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015, 106.) Olen huomannut, että selkotekstin kirjoittaminen kannattaa aloittaa sellaisesta kohdasta tai aiheesta, josta on helppo kirjoittaa. Kokonaisuuden hahmotuessa tekstin alkukin tulee aikanaan valmiiksi.

Kun aloitin ensimmäisen selkokirjani Neljä vuodenaikaa kirjoittamisen, sain kustantajalta ohjeen aloittaa jokainen sivu nollostä, koska lukija ei välttämättä muista edellisiä sivuja eikä ennakoi tulevia. Mielestäni ohje on hyvä ja toimiva, koska sen mukaan kirjoittaja voi keskittyä yhteen sivuun tai vaikkapa kirjan aukeamaan kerrallaan. Kun tekstiä voi rakentaa vähitellen rivi kerrallaan sen sijaan, että miettisi pitkiä kappaleita, voi keskittyä yksittäisiin sanoihin ja rivien muokkaamiseen. Voin havaita selkokirjoittamisessa menetelmällisen kirjoittamisen piirteitä, jossa ennen kirjoittamista sitä määrittelee jokin valittu sääntö, rajoite, periaate tai kaikki nämä yhdessä (Blomberg 2014, 63).

Csikszentmihalyi tuo esille kuinka kirjoittaja voi nauttiessaan sanoilla leikkimisestä, niiden sommittelusta ja hiomisesta suhtautua samalla myös hyvin vakavasti tavoitteeseen saada aikaan mahdollisimman hyvä teksti (Csikszentmihalyi 1996, 239.) Tämä ajatus sopii mielestäni hyvin selkokirjoittamiseen, jossa voi tehdä kokeiluja sanoilla ja rivityksillä, kun tavoitteena on selkeä ja ymmärrettävä teksti.

Kohderyhmien ajattelemisen voi tehdä selkokirjoittamisesta ajoittain niin haasteellista, että kirjoittaminen ehtyy kokonaan. Silloin voi kokeilla Svinhufvudin ehdottamaa vastaanottajan vaihtamista. Sen sijaan että kirjoittaisi kaikille selkolukijoille, voi ajatella kirjoittavansa tutulle henkilölle esimerkiksi kirjeen. (Svinhufvud 2007, 155.)

Kun kirjoitin selkokirjaa Mennään metsään, valitsin kohteeksi sellaiset henkilöt, jotka joutuvat viettämään aikansa sisätiloissa sairaaloissa ja hoitolaitoksissa. Toivoin kirjan kauniiden luontokuvien ja selkotekstien tuovan metsän tunnelman lähelle lukijaa. Vaikka pyrin kirjoittamaan mahdollisimman selkeästi, liitty kirjoittamiseen myös tavoite esteettiseen ilmaisuun. Kuten Ojanen toteaa, tietoteksti

voi synnyttää elämyksiä, jotka asiasta kiinnostunut lukija ehkä haluaa kokea useamminkin kuin kerran. (Ojanen 2006, 272.)

Aiheen rajaaminen on tärkeä osa kirjoitusprosessia ja selkokirjoittamisessa sen merkitys korostuu. Ohjeistuksissa suositellaan rajauksen tekemistä jo ennen kirjoittamiseen ryhtymistä. Aiheen voikin rajata etukäteen, mutta tekstin eläessä kaiken aikaa kirjoittamisen aikana sisällön lopullisen rajaamisen voi tehdä mielestäni myös viimeistelyvaiheessa. Kirjoittajalle voi käydä niin, että teksti alkaa viedä mukanaan varsinkin kirjoittamisprosessin luonnosteluvaiheessa, jolloin tuotetaan materiaalia, etsitään vaihtoehtoja ja tekstiä syntyy helposti. (Jääskeläinen 2002, 46.) Silloin kannattaa kirjoittaa, koska karsiminen on myöhemmin helpompaa kuin uuden tekstin kirjoittaminen.

Kirjoittaja saattaa tekstin rakennetta pohtiessaan toimia samaan tapaan kuin elokuvan leikkaaja. Kaikesta kuvatusta vain osa päätyy valmiiseen elokuvaan. Kokonaisuus muodostuu siitä, kun valitut otokset laitetaan sopivalla tavalla järjestykseen. (Jääskeläinen 2002, 116.) Tekstin ensimmäinen versio on tavallisesti vasta raakile, joka vaatii paljon muokkaamista ja korjaamista. Usein tekstin hiominen ja muotoileminen onkin kirjoitusprosessin työläin vaihe, jossa vaaditaan kärsivällisyyttä. (Svinhufvud 2007, 116.)

Jos kyseessä on kuvitettu selkokirja, voisi selkokirjoittajan työtä verrata mielestäni ajoittain palapelin kokoamiseen. Aiheeseen sopivien tekstien työstämisen lisäksi työhön kuuluu tekstien ja kuvien sovittaminen yhteen. Tästä on todettava, että kyseessä ei ole kirjan taitto, vaan aiheiden mukaan tehtävä tekstin ja kuvien yhdistäminen, joka auttaa lukijaa hahmottamaan kokonaisuutta.

Kirjoittamiseen liittyy aina myös tunteita, jotka usein vaihtelevat kirjoitusprosessin aikana joskus hyvinkin voimakkaasti. Alkuinnostuksen *flow*-tilan jälkeen kirjoittaminen on välillä turhauttavaa puurtamista ja välillä on tilanteita, ettei tekstiä synny ollenkaan ja kirjoittaminen saattaa tuntua ahdistavalta.

Selkokirjan viimeistelyvaiheessa voi mieleen hiipiä epätoivoinen ajatus koko kirjaprojektin epäonnistumisesta. Renander kuvaa tilaa romahduksena, kun kirjoittaja joutuu harmikseen toteamaan, ettei alkuperäinen idea kaikkine yksityiskohtineen voi koskaan toteutua, koska epätäydellisessä maailmassa vain kuvi-

telmat voivat olla täydellisiä. Kun huomaa että tekstit eivät sovi kuviin eivätkä kuvat teksteihin ja teksti on kaukana sujuvasta selkokielestä, voi lohduttautua sillä, että kärsivällisesti jatkamisen tuloksena voi olla kuitenkin niin hyvä kokonaisuus kuin mahdollista. (Renander 2003, 150–151.) Kokemukseni on, että kun tästä vaiheesta pääsee eteenpäin, voi lopulta olla tyytyväinen työn valmistumisesta.

Kirjoittaminen on usein yksinäistä puuhaa, mutta kirjan julkaisemiseen tarvitaan aina yhteistyötä. Selkokirjoittajana minua rauhoittaa ajatus siitä, että oikolukija on tarkistanut tekstin ja valmiista kirjasta lukija huomaa tekstin lisäksi kuvat, kannet ja taiton sekä esimerkiksi paperin laadun. Lehtosen mukaan kirjan kaikki ominaisuudet ovat merkityksellisiä ja myös kirjan fyysiset ominaisuudet viestittävät lukijoille kirjan tehtävästä. (Lehtonen 2000, 102.) Valmiista selkokirjasta voi iloita tiimityön tuloksena.

.3.2 Selkokielen rajoitukset haasteena vai mahdollisuutena?

Kirjalliseen ilmaisuun on aina liittynyt monenlaisia vapautta säänteleviä rajoituksia, jotka voivat olla poliittisia, sisällöllisiä, kielellisiä, tilallisia, ajallisia tai esimerkiksi mentaalisia. Myös useat vapaaehtoisesti ja harkitusti valitut säännöt voivat ohjata sekä kirjallisuutta että sen tuottamista. (Joensuu 2012, 65.) Tunnettu esimerkki kirjallisuuden rajoitetusta muodosta ovat runoudessa vallitsevat runomitat, jotka ovat jo pitkään ohjanneet ja määritelleet kirjoittajien luovuutta tiettyyn muotoon.

Selkokirjoittamisessa voi nähdä osittain samanlaista rakenteellisuutta kuin runojen kirjoittamisessa, vaikka selkoteksti ei sisällä runon tapaan erilaisia tulkinnallisia merkityksiä. Selkokirjoittamiseen sopii myös Joensuun kuvaus tekstin muodosta rajoittavana tekijänä, joka toimii kontrollia ja itsekritiikkiä lisäävänä elementtinä ollen samalla vastavoimana sattumanvaraiselle ja kaoottiselle ilmaisulle. (Joensuu 2012, 73.) Selkokielisiä runojakin on julkaistu, vaikka esimerkiksi kielikuvia tulisi selkotekstissä välttää. Selkorunoissa voikin kiinnittää huomiota vaikkapa aistihavaintojen välittämiseen. (Sainio 2000, 181.)

Kiehtovinta selkokirjoittamisessa on mielestäni mahdollisuus kiteyttää ajatus muutamalla sanalla yhdelle riville, jossa jokaisella sanalla on oma paikkansa ja merkityksensä. Kun onnistuu loputtomalta tuntuva kokeilun ja hiomisen jälkeen vangitsemaan ajatuksen ytimen sanoihin, joiden kirjaimistakin muodostuu esteettinen kokonaisuus, selkokirjoittaja voi tuntea todellista kirjoittamisen nautintoa. Tuohon euforiseen tunteeseen riittää yksikin onnistunut lause, joka nousee esille muuten tavanomaisen kuivahkosta selkotekstistä. Blomberg tuo esille menetelmälliseen kirjoittamiseen liittyvät harjoitukset, jotka opettavat unelmoimaan sanojen äärellä (Blomberg 2014, 90). Tähän liittyen Selkokieli antaisi mielestäni mahdollisuuksia esimerkiksi menetelmällisen kirjoittamisen kokeiluihin. Lisäksi eri muotoon kirjoitettu teksti voisi havainnollistaa lukijalle, mistä kerrotaan, kuten esimerkiksi:

tämä

teksti kertoo

millainen on kolmio

Rajoitteita sisältävä kirjoittaminen voi aina tarjota myös mahdollisuuksia, jonka toteuttajista yksi esimerkki on Ranskalainen Oulipo -ryhmä (Ouvroir de Litterature Potentielle), joka perustettiin 1960-luvulla Pariisissa. Ryhmä on alusta lähtien tehnyt kielellisiä kokeiluja noudattamalla tiukkoja sääntöjä.

Oulipon keskeisiä käsitteitä ovat muun muassa rajoite ja potentiaalisuus. Rajoite toimii kirjoittajan valitsemana sääntönä, joka ohjaa kirjoittamista. Potentiaalisuus taas viittaa tuottavaan sääntöön tai menetelmään, jolla on myös uutta synnyttävä vaikutus. (Joensuu 2012, 13–14.)

Selkokirjoittajan on mielestäni hyödyllistä tutustua muiden kirjoittamiin selkokirjoihin. Näin voi saada opastusta taitavaan tekstilajien hallintaan, koska tekstilajin hyvä tuntemus edistää myös omaa kirjoittamista. Selkokirjoja on julkaistu jo niin paljon, että kirjoittajan aika voi kulua niiden parissa sen sijaan että syventäisi oman tekstin työstämiseen. Kuten Svinhufvud toteaa, voi lukemisesta tulla myös sijaistoimintaa varsinkin kirjoittamisen alkuvaiheessa. Hän kehottaa kuitenkin lukemaan kaikenlaista kirjallisuutta. (Svinhufvud 2007, 156–157.)

Myös Ekström pitää lukemista tärkeänä taitona kirjoittajalle ja korostaa myös kirjoittamisen harjoittelun tärkeyttä kirjoitustaidon kehittymisessä. (Ekström 1997, 20–24.) Käsitellessään editointia kirjoittajataitona, korostaa Blomberg kirjoittajan lukemisen taitoa tärkeänä tekstin sisältämien mahdollisuuksien löytämisessä. Lukemalla saattaa myös selvitä, ovatko kaikki tekstin piirteet tarpeellisia ja tarpeeksi kiinnostavia. (Blomberg 2014, 79.)

Haasteena selkokirjoittamisessa on ennen kaikkea kuvata tarkasti ja oikein sellaisia abstrakteja käsitteitä, joita on vaikea konkretisoida. Selkokielen tiivis muoto mahdollistaa sen, että jotain oleellista saattaa jäädä kertomatta tai asian selventämisessä monisanaisemmin eksytään tekstin kontekstista. Jos kuvataan esimerkiksi abstraktia käsitettä, on varmistettava, ettei lukijalle synny vääranlaisia mielikuvia. Kirjoittajan tulisi ensin itse ymmärtää ja sisäistää ne aiheet, joista hän kirjoittaa. Olen toisinaan ajatellut, että koetan kirjoittaa niin, että itsekin ymmärrän.

.3.3 Genren vaikutus selkokirjoittamiseen

Genre tulkitaan usein ainoastaan kirjallisuutta luokittelevaksi käsitteeksi, jonka ei ajatella liittyvän kirjoittamisen luovaan prosessiin. Genre-sanana etymologinen alkuperä viittaa kuitenkin lajin ja luokan lisäksi myös syntymiseen ja tekstin muodostumiseen. (Niemi-Pynttari 2008, 132.) Kun ajatellaan selkokirjallisuutta omana genrenään, antaa se mielestäni kirjoittajalle selkeän tavoitteen pyrkiä valintoja tekemällä ja oman ilmaisun kautta sellaiseen kokonaisuuteen, jonka lukija voi tunnistaa selkotehtiksi. (Niemi-Pynttari 2008, 132.)

Niemi-Pynttarin mukaan genreä voidaan käsitellä produktiivisena mahdollisuuksien ja rajoitusten alueena. Rajoituksena pidetyt genren vaatimukset saattavat muuttua luovuuden mahdollisuuksiksi ja ilmaisusta saattaa tulla voimakkaampaa, kun kirjoittamiseen kohdistuu jonkinlaisia vaatimuksia. (Niemi-Pynttari 2008, 145.)

Selkokirjoittaja osaa näkemykseni mukaan kirjoittaa sitä paremmin mitä enemmän hän tutustuu selkokielen periaatteisiin ja ohjeistuksiin. Tällöin genren rajoit-

tukset voivat muuttua käytettävänä oleviksi mahdollisuuksiksi. Selkokirjoittamista koskevat erityispiirteet voivat nähdäkseni toimia myös turvallisuuden tunnetta lisäävinä tekijöinä, kun kirjoittamiselle on asetettu jo valmiiksi tietynlaiset vaatimukset ulkoapäin.

Kaikki tähän mennessä kirjoittamani selkokirjat ovat käsitelleet tietoa, joten ne voisi käsittääkseni luokitella selkotietokirjoiksi. Joskus selkokieli koetaan myös rasiitteena ja selkokirja voi leimautua vain kehitysvammaisille tarkoitetuksi kirjaksi. (Sainio 2000, 48.) Olen huomannut, että ilman selkologoa julkaistuakin selkokirjaksi suunniteltua teosta on palautteen mukaan pidetty kuitenkin samaan genreen kuuluvana. Selkologon puuttuminen ei ole ainakaan negatiivisesti vaikuttanut lukijoihin. Ehkä suhtautumiseen vaikuttaa se, että olen aiemmin kirjoittanut selkokirjoja ja tietämys selkokirjallisuudesta on vähäistä. Lukijalla on kuitenkin mahdollisuus kokemuksensa perusteella valita, miten hän lukemansa teoksen määrittelee. Lukijoita on riittänyt myös helppolukuiselle kirjalle.

Toisaalta kirjoittajan tulee hyväksyä kirjoittamisen sosiaalinen luonne ja sen tapahtuminen aina jossain yhteisössä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. (Toivio 2014, 165.) Selkokirjoittajan – kuten melkeinpä kaikkien kirjoittajien – on hyväksyttävä institutionaalisen vallan käytön vaikutus oman kirjallisen työn arvioinnissa ja kuten Toivio toteaa, tarvitaan yhteisö, joka tunnistaa ja arvioi teoksen sopivuuden (Toivio 2014, 160). Ryhtyessään kirjoittamaan selkokielistä tekstiä on kirjoittajan kohdattava myös ne rajoitteet, jotka koskevat selkokirjojen julkaisemista. Selkokirjoista ei moni kustantaja ole kiinnostunut ja niitä julkaistaan melkein ainoastaan apurahojen turvin. Jos haaveilee elävänsä selkokirjoittamisella, kannattaa pohtia asiaa uudelleen. Kun selkokirjojen tarve kasvaa koko ajan, saattaa niiden julkaisemisesta joskus tulla myös taloudellisesti kannattavaa, mikä vaikuttaisi myös selkokirjoittajan työhön.

Ruotsissa julkaistaan eritasoisia selkokirjoja, joiden sisältö on luokiteltu kolmitasoisesti helposta hieman helpompaan ja helpoimpaan. Mielestäni eritasoiset kirjat antavat enemmän mahdollisuuksia sekä lukijalle että kirjoittajalle. Ruotsissa viranomainen edistää ja myös valvoo saavutettavien medioiden toimintaa, mutta esimerkiksi selkokirjojen kirjoittajille on väljemmät ohjeet kuin Suomessa. Selkokirjojen julkaiseminen toimii kaupallisella pohjalla, joten toiminnan sääteli-

jänä ei toimi valtion myöntämä määräraha kuten Suomessa vaan lukijat, jotka ostavat kirjoja.

Suomessa selkojulkaisuja on kritisoitu siitä, että ne on suunnattu niin erilaisille lukijoille. (Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015, 30.) Osa selkoteksteistä julkaistaan ainoastaan yhtä lukijaryhmää ajatellen, mutta suurin osa on tarkoitettu useimmille kohderyhmille, koska pienien erien julkaiseminen ei ole esimerkiksi taloudellisista syistä mahdollista. (Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015, 25.) Kirjoittajan näkökulmasta Suomessa tulisi niukoista resursseista huolimatta etsiä ennakkoluulottomasti uusia toimintamalleja ja parantaa lukijoiden mahdollisuuksia saada heille sopivaa selkokirjallisuutta.

.3.4 Selkokirjoittaja ja lukija

Kirjoittamisprosessin aikana lukija ei ole paikalla, vaan kirjoittajan on luotava itselleen kuva lukijasta. Lukija kuuluu aina kirjoittamisen tilannekontekstiin. Kirjoittajan täytyy pohtia, millä tavalla hän suhtautuu lukijaan ja kuinka tekstin saa luettavaan muotoon. (www.koppa.jyu.fi.)

Selkokirjallisuuden lukijalla voi olla useita rajoitteita, jotka estävät yleiskielisen tekstin lukemisen ja ymmärtämisen. Se ei kuitenkaan estä sitä, että kirjoittaja ja lukija voivat nauttia tekstistä yhdessä. Niemi-Pynttärin mukaan genre tarjoaa kirjoittajalle ja lukijalle mahdollisuuden nauttia tekstistä ja jakaa kokemuksen. Kirjoittajan ilona on jakaa teksti lukijan kanssa. Lukija voi lähestyä tekstiä omista lähtökohdistaan, kun hän tunnistaa genren..(Niemi-Pynttäre 2008, 137.) Kun huomaa, että lukija on oivaltanut tekstistä jonkin uuden asian, voi siinä tunnistaa yhteisesti jaetun kokemuksen lukijan kanssa.

Pyrkimykseni selkokirjoittajana on ollut tiedon jakaminen sellaisille lukijoille, joilla ei ole mahdollisuuksia tiedon saamiseen yleiskielisistä teoksista. Kiinnostus tietoon ja intohimo kirjoittaa voi olla tietokirjoittajan motiivina (Ojanen 2006, 264–265) ja mielestäni samalla tavalla myös selkokirjoittajan tavoitteena.

Olen kirjoittanut selkokirjoja sellaisista aiheista, joista olen itsekin kiinnostunut eli luonnosta, eläimistä ja luonnonilmiöistä. Uskoisin että ainakin osaa selkoluki-

joista samat aiheet kiinnostavat. Luontoon voi myös moni lukija omakohtaisesti tutustua, siihen ei vaadita oikeastaan muuta kuin rohkeutta lähteä tutkimaan esimerkiksi lähimetsää. Täytyy aina muistaa, että olipa lukijana kuka hyvänsä, hänellä on mahdollisuus tehdä tulkintoja omalla tavallaan ja lukemisen vapau-teen kuuluu myös kuvittelun, ajattelun ja tuntemisen vapaus. (Veivo 2011, 208.)

4. POHDINTA

Selkoviestinnän avulla voidaan edistää tiedon saavutettavuutta sekä eri kansa-laisryhmien osallisuutta toimia yhteiskunnassa tasavertaisesti. Selkokirjoittami-nen on yksi tapa lisätä tasa-arvon kehittymistä. Kun ihminen voi lukea tekstiä, jonka hän ymmärtää, hän voi myös vaikuttaa omaan elämäänsä sekä yhteisiin asioihin. Tällä hetkellä esimerkiksi moni ikääntynyt kaipaisi ohjausta tietotekniikan omaksumiseen ja hallintaan. Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa tiedon jakamisen tulisi olla helposti järjestettävissä ja sujuvaa.

Selkokirjallisuuden lisäämiseksi tarvitaan nykyistä enemmän selkokirjoittamises-ta kiinnostuneita kirjoittajia. Selkokirjoittamista voi opiskella ja sitä voi kehittää. Ongelmana saattaa olla liian tiukkojen sääntöjen pelko ja vähäiset julkaisumahdollisuudet. Vielä tällä hetkellä selkokirjoittamista voidaan pitää lähinnä harras-tuksena.

Selkokielen tiivis ja samalla yksinkertainen muoto antaa kirjoittajalle mahdolli-suuksia ilmaista vaikeitakin asioita ymmärrettävästi. Muoto antaa kirjoittamisen puitteet, jossa kirjoittaja voi työskennellä. Tiivistä ilmaisua tavoittelevalle selko-kirjoittaminen on yksi tapa itsensä toteuttamiseen.

Selkokirjoittamisessa on nähtävissä samankaltaisuutta menetelmällisen ja myös kokeellisen kirjoittamisen kanssa. Runouteen on aina liittynyt muotoa määrittäviä rajoitteita, ja vaikka selkoteksti ei anna mahdollisuuksia moniin tulkintoihin kuten runo, se antaa kuitenkin tilaisuuden sanoilla leikkimiseen ja niiden hiomiseen, mikä voi olla kirjoittajalle kokemuksellisesti palkitsevaa.

Mielestäni olisi tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että selkokielen kohderyhmil-lä olisi paremmat mahdollisuudet saada helposti ymmärrettävää kirjallisuutta.

Ruotsissa käytössä oleviin toimintatapoihin perehtyminen voisi auttaa suunnittelemaan erilaisia vaihtoehtoja. Eritasoisten selkokirjojen julkaisemisen tarpeellisuutta voisi tutkia sekä lukijoiden että kirjoittajien näkökulmasta. Kun selkolukijoiden joukko kasvaa jatkuvasti, tarvitaan sekä lisää selkokirjallisuutta että myös uudenlaisia toimintatapoja selkokirjallisuuden kehittämiseen.

5. Lähteet

Blomberg, Kristian. *Kieleenjuolahdus, kirjoittaminen kirjoittajan työkaluna*. Teoksessa Juri Joensuu (toim.) *Luova laji. näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen*. 2008. Jyväskylä: Atena. 167–187.

Blomberg, Kristian. *Avoimen runon kauhu - editointi kirjoittajataitona*. Teoksessa Tommi Parkko (toim.) *Runon vapaus, syventävä opas runouden kirjoittamiseen ja lukemiseen*. 2014. Helsinki: Avain. 57–95.

Bräysy, Päivi. *AISTIKAAOS, Taidemuseon ja opettajankoulutuksen museopedagogisen yhteistyön kehittäminen saavutettavuuden edistämiseksi*. 2015. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.

Csikszentmihalyi, Mihaly. *Creativity, the psychology of discovery and invention*. 1996. New York: HarperCollins Publishers.

Ekström, Nora. *Kirjoittamisen taitoa etsimässä*. Teoksessa Miisa Jääskeläinen, Petri Pietiläinen (toim.) *Kirjoittaja opissa, kirjoittamisen taitoa ja tiedettä etsimässä*. 1997. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö.

Jolkkonen, Jenni. *Kuvituskriteeristön luominen oppimateriaalin selkokuvitusta varten Oppimis- ja ohjauskeskus Mäntykankaalle*. 2015. Opinnäytetyö. Savonian ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015060312231> (luettu 03/2016).

Joensuu, Juri. (toim.) *Luova laji, näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen*. 2008. Jyväskylä: Atena.

Joensuu, Juri. *Menetelmät, koneet, kokeet, proseduraalisuus poetiikassa, kirjallisuushistoriassa ja suomalaisessa kokeellisessa kirjallisuudessa*. 2012. Osuus-kunta Poesia.

Jussila, Raimo, Ojanen, Eero, Tuominen, Taija (toim.) *Tieto kirjaksi*. 2006. Helsinki: KVS.

Jääskeläinen, Miisa. *Sana kerrallaan, johdatus luovaan kirjoittamiseen*. 2002. Helsinki: WSOY.

Jääskeläinen, Miisa, Pietiläinen, Petri. (toim.) *Kirjoittaja opissa*. 1997. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö.

Kulkki-Nieminen, Auli. *Selkoistettu uutinen, lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä*. 2010. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Lehtonen, Mikko. *Merkitysten maailma*. 2000. Tampere: Vastapaino.

Leskelä, Leealaura, Kulkki-Nieminen, Auli. *Selkokirjoittajan tekstilajit*. 2015. Helsinki: Opike.

Leskelä, Leealaura, Virtanen, Hannu. (toim.) *Toisin sanoen, selkokielen teoriaa ja käytäntöä*. 2006. Helsinki: Opike.

Niemi-Pynttari, Risto. *Genre luovana muotona ja verkkoproosa*. Teoksessa Juri Joensuu (toim.) *Luova laji, näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen*. 2008. Jyväskylä: Atena.

Parkko, Tommi. (toim.) *Runon vapaus, syventävä opas runouden kirjoittamiseen ja lukemiseen*. 2014. Helsinki: Avain.

Renander, Bengt. *Luovan prosessin tunteet*. 2003. Helsinki: Nemo.

Sainio, Ari. (toim.) *Teksti, joka rakastaa lukijaansa*. 2000. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Svinhufvud, Kimmo. *Kokonaisvaltainen kirjoittaminen*. 2007. Helsinki: Tammi.

Toivio Miia. *Jaetaan sanoja-vuorovaikutus runon kirjoittamisessa*. Teoksessa Tommi Parkko (toim.) *Runon vapaus, syventävä opas runouden kirjoittamiseen ja lukemiseen*. 2014. Helsinki: Avain. 159–183.

Veivo, Harri. *Portti ja polku, tutkimus kirjallisuuden semiotiikasta*. 2011. Helsinki: SKS.

Virtanen, Hannu. (toim.) *Selkeää ja saavutettavaa viestintää*. 2015. KVL, http://papunet.net/sites/papunet.net/files/sivut/yksikko/selkeaa_ja_saavutettava_a_viestintaa_verkko.pdf (luettu 04/2016).

6. Liitteet

Liite 1.

Yleiset selkokirjoitusohjeet

Teksti kokonaisuutena

1. Teksti noudattaa suomen oikeinkirjoitussääntöjä.
2. Tekstin aihe on sellainen, että sitä voi pitää kohderyhmälle mielekkäänä.
3. Teksti noudattaa edustamansa tekstilajin kriteerejä.
4. Aihetta käsitellään lukijan kannalta toimivasta näkökulmasta.
5. Teksti kirjoitustyyli sopii kohderyhmälle.
6. Teksti etenee johdonmukaisesti.
7. Asiat on jaettu sopivan kokoiisiin kokonaisuuksiin.
8. Teksti on jaettu sopivankokoisiin kappaleisiin.
9. Kappaleet liittyvät toisiinsa luontevalla tavalla, tekstinsisäinen sidosteisuus on hyvä.
10. Tekstin informaatiomäärä on sopiva.
11. Tekstin rakenne auttaa kiinnittämään huomiota olennaiseen.
12. Tekstissä ei ole sisällöllisiä aukkoja.
13. Tekstissä ei ole epäselviä intertekstuaalisia viitteitä.
14. Tekstissä ei ole luetun ymmärtämistä rasittavia viittauksia toisiin kohtiin tekstiä (ensin mainittu, kuten sivulla 3 todettiin).
15. Tekstissä ei ole abstrakteja ilmauksia.
16. Teksti on havainnollinen.
17. Tekstissä on konkreettisia esimerkkejä.
18. Asiat on kiinnitetty aikaan ja paikkaan, jos se on aiheen käsittelyn kannalta olennaista.
19. Tekstin sisältö vastaa otsikkoa.

Sanat

20. Käytetään yleistä ja tuttua sanastoa.
21. Suositaan lyhyitä sanoja.
22. Suositaan mahdollisimman konkreettisia sanoja.
23. Tekstissä ei ole erikoiskielisiä sanoja.
24. Tekstissä selitetään sanat, jotka voidaan olettaa kohderyhmälle vieraaksi.
25. Tekstissä ei selitetä sanoja, jotka voidaan olettaa lukijalle tutuksi.
26. Sanat selitetään luontevalla tavalla, joka ei vaikuta osoittevalta.
27. Kielikuvia tai sanontoja käytetään siten, että konteksti auttaa niiden ymmärtämistä.
28. Kielikuvia käytetään maltillisesti.
29. Kielikuvat ovat yleisiä.
30. Synonyymejä käytetään maltillisesti.
31. Synonyymien käyttö on johdonmukaista ja luontevaa.
32. Vaikka sanoja toistetaan, teksti ei ole toisteista.
33. Tekstissä ei ole isoja lukuja tai mittajärjestelmien tuntemista edellyttäviä lukumääriä, jos ne eivät ole tekstin aiheen kannalta aivan olennaisia.
34. Sanoja on käytetty niiden tyypillisessä merkityksessä.
35. Tekstissä ei käytetä lyhenteitä.

Kielelliset rakenteet

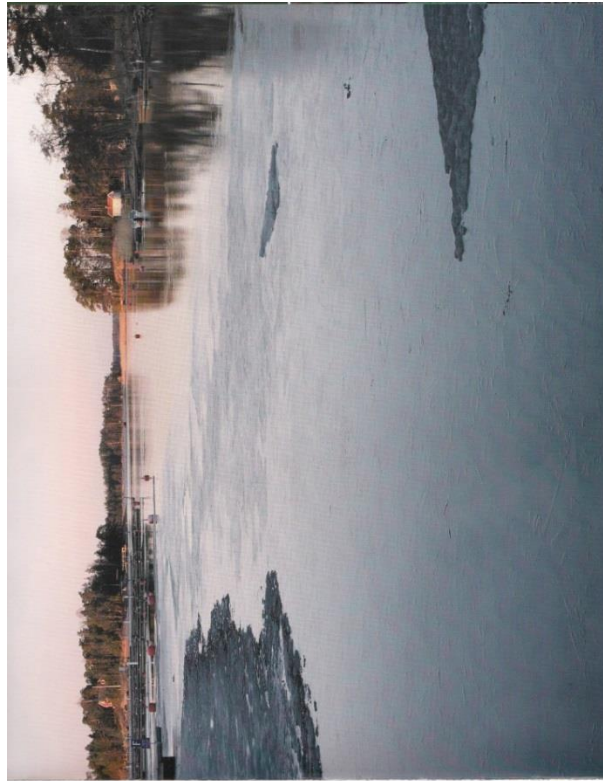
36. Tekstissä käytetään helppoja ja yleisiä kielen rakenteita
37. Tekstissä ei ole lauseenvastikerakenteita.
38. Tekstissä ei ole harvinaisia sijamuotoja(esim. taloitta, punaisine).
39. Tekstissä ei ole harvinaisia verbijohdoksia (esim. hypähtelemäisillään).
40. Tekstissä ei käytetä sanoja, joissa on useamman johdoksen, liitteen ja päätteen ka-
saumia (taloissammekaan, huomaamattanihan).
41. Tekstissä suositaan ilmauksia, jotka rakentuvat persoonamuotoisen verbin varaan, jos
se tekstin tyylin ja tekstityypin kannalta on luontevaa.
42. Tekstissä ei ole ilmauksia, jotka rakentuvat substantiivin varaan (suoritetaan projektin
toteuttaminen).
43. Tekstissä käytetään passiivia vain silloin, kun tekijä ei ole tiedossa tai tekijällä ei ole
merkitystä (talo on rakennettu 1920-luvulla).
44. Tekstissä ei ole tarpeettomia kieltomuotoja.
45. Lauseet ja virkkeet ovat lyhyitä.
46. Tekstissä ilmaistaan vain yksi tärkeä asia/lause.
47. Suositaan suoraa sanajärjestystä. Käänteistä sanajärjestystä käytetään vain silloin, jos
lauseen/virkkeen temaattinen rakenne niin vaatii tai teksti muuten muuttuu monotoni-
seksi.
48. Lauseessa/virkkeessä ilmaistaan tuttu asia ensin ja uusi sen jälkeen.
49. Tärkein asia ilmaistaan päälauseessa ja tarkennukset tai rajaukset sivulauseessa.
50. Tekstissä ei käytetä kiilalauseita.
51. tekstissä päälauseilla on vain yksi sivulause.
52. Tekstissä ei ole toisilleen alisteisia sivulauseita.
53. Lauseet ja virkkeet on sidottu toisiinsa luontevalla tavalla.

Julkaisun ulkoasu

54. Teksti on rivitetty selkoperiaatteiden mukaan.
55. Vasen reuna on tasattu, oikea reuna on liehu.
56. Rivillä on enintään 60 merkkiä.
57. Tekstissä ei käytetä erikoista tai vaikealukuista kirjalintyyppiä.
58. Leipätekstin koko on tarpeeksi suuri (11-16 pistettä, lapsille suunnatussa julkaisussa voi
olla suurempi).
59. Riviväli on pari pistettä kirjainkoko suurempi.
60. Kappaleiden välissä on isompi tai tyhjä riviväli.
61. Tekstin hierarkia on selkeä, esim .otsikot ,leipäteksti ja kuvatestit erottuvat toisistaan
hyvin.
62. Taitto on ilmava (riittävät marginaalit, tarpeeksi tilaa palstojen, tekstin ja kuvien välissä)
63. Tekstin ja taustan väri- ja kirkkauskontrastit ovat riittäviä, jotta teksti erottuu taustasta.
64. Kuvat ovat yhteneviä tekstin pääviestin kanssa ja auttavat ymmärtämään sitä.
65. Kuvat ovat riittävän suuria, hyvälaatuisia ja selkeitä
66. Kuvien sijoittelu taitossa tukee ymmärtämistä..

Lähde: Leskelä, Kulkki-Nieminen. Selkokirjoittajan tekstilajit. 2015.Opike.

Liite 2.

Kevät

Keväällä lumi sulaa ja lumen alta
pallastunut maa tuoksuu.
Järvien, jokien ja meren jäät sulavat.
Auringon lämpö herättää luonnon.

Kevät on kirkkaan valon ja
nopean kasvun aikaa.
Lehdet tulevat puuhin ja
lukuiset kasvit pukevat kukkaan.
Lintujen laulu soi kiihkeästi.
Linnut estävät kumppania itselleen.

Kevät on lyhyt, mutta niin täynnä elämää.

Keväisenä aamuna meren rannalla
aistii kevään tunnelman.
Aurinko lämmittää ja kylmyys häviää.
Jää ritisee, kun tuuli puhalttaa.

6

Aukeama selkokirjasta Neljä vuodenaikaa.